

Проблеми дотримання європейських стандартів у теленовинах (на прикладі випусків новин Першого національного каналу та «ICTV» у 2011–2012 рр.)

The problems of adherence to the european standards in TV-news (demonstrated on the news broadcasts of Pershyi Natsionalnyi and ICTV channels in 2011–2012)

РЕФЕРАТ. Стаття має на меті розглянути і проаналізувати сучасні тенденції впровадження європейських стандартів журналістики на українському телебаченні загалом та на телеканалах ICTV і «Перший національний» зокрема. Також порівнюється теоретичне та практичне розуміння цими медіаредакціями стандартів тележурналістики.

Автор детально аналізує основні, ключові етапи, складники, особливості процесу впровадження журналістських стандартів на телеканалах. Серед іншого виділяються також засоби саморегуляції у ЗМІ як прояв одного з етапів становлення європейських стандартів в українському інформаційному просторі (редакційні статuti, кодекси етики, професійні практикуми тощо). У роботі також подається аналіз випусків новин та окремих матеріалів на предмет дотримання європейських стандартів журналістики в теленовинах.

Ключові слова: стандарти, телебачення, моніторинг, порушення стандартів, замовчування.

ABSTRACT. This article reviews and analyzes contemporary tendencies of the European journalism standards implementation on the Ukrainian television in general and ICTV and Pershyi Natsionalnyi television channels in particular. Theoretical and practical understanding of television journalism standards by the above-referenced media is compared.

The author investigates into pivotal stages, components and specificity of journalism standards implementation on television channels. Among others, self-regulating means in mass media are observed acting in the capacity of one of the stages of the European standards formation within the Ukrainian media scene (editorial charters, codes of ethics (in media), professional hands-on trainings, etc).

The article also provides for the analysis of news broadcasts and other materials for the compliance of television news with the European journalism standards.

Keywords: standards, television, monitoring standards and violations, suppression.

Вступ. Євроінтеграція в Україні відбувається фактично в усіх сферах життя: науці, освіті, транспортній інфраструктурі, сфері обслуговування, у фінансовому секторі та ін. Так само орієнтуються на європейські тенденції та принципи й українські засоби соціальних комунікацій, і українська телевізійна журналістика зокрема. Сьогодні в нашій державі дедалі більше урізноманітнюється мережа телевізійних каналів, телепрограм та окремих телевізійних медіапродуктів. Це продукти різного жанру та формату: інфотеймент, пізнавальні програми, розважальні проекти, талант-шоу, реаліті-шоу.

Однак найбільшу нішу інформаційної журналістики на телебаченні займає новинний сектор. Випуски теленовин мають різні найменування на різних каналах: «Новини» (Перший національний канал), «ТСН» («1+1»), «Подробиці» («Інтер»), «Вікна» («СТБ»), «Репортер» («Новий канал»), «Факти» («ICTV»), «Час Новин» («5-й канал»), «Події» («Україна»).

Будучи визначальним чинником формування громадської думки, новинна журналістика має всі засоби для маніпулювання громадською свідомістю. На споживачів може вплинути текст,

окрема лексика, відеоряд, верстка новин, фабула сюжету та інші обов'язкові елементи випусків новин. Саме тому постає питання визначення певних рамок, стандартів, якими мають керуватися журналісти й редактори під час підготовки медіа-продуктів. Адже споживання стереотипної інформації, нав'язування норм першого світу також є наслідками переходу до інформаційного суспільства [1, с. 16]. Основні вимоги щодо дотримання журналістських стандартів стосуються передусім інформаційно-новинних матеріалів. Саме в «новинній» журналістиці дотримання цих стандартів є найбільш важливим, що і визначає актуальність дослідження.

Метою статті є огляд та аналіз проблем дотримання європейських стандартів журналістики на українському телебаченні на прикладі Першого національного каналу (програма «Новини») та каналу «ICTV» (програма «Факти»).

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- виокремити проблеми дотримання європейських стандартів у новинних програмах на телеканалі «Перший національний»;
- виокремити особливості дотримання європейських стандартів у новинах на телеканалі «ICTV»;
- проаналізувати спільні й відмінні ознаки становлення європейських стандартів у новинних програмах зазначених телеканалів;
- сформулювати рекомендації щодо усунення проблем становлення європейських стандартів.

Питання дотримання журналістських стандартів на українському телебаченні не втрачає своєї актуальності і в науковому медіадискурсі. Тема досліджується у роботах М. Андрущенко, Ю. Єлісєвєнєка, В. Іванова, В. Качкана, С. Квіта, І. Куляса І. Мащенко, А. Москаленка, М. Нагорняк, М. Недопитанського, Т. Приступєнєко, М. Присяжнюєка, В. Різуєна, В. Сердюєка, Д. Тєленєкова, Л. Федорчук, О. Чєкмишєва, А. Яковєця.

Специфіку мови на телебаченні як складника журналістських стандартів досліджували такі українські теоретики, як В. Гоян, В. Дончик, Ю. Єлісєвєнєко, С. Караванський, В. Лизанчук, Н. Нікітієна, А. Поєрібний, О. Поєномарів, О. Сєрбєнєська, Л. Федорчук, Ю. Шаповал, О. Щєрбаєкова.

Окремо варто згадати західних дослідників, до чиїх наукових надбань звертаються українські науковці та практики. Це Е. Фіхтєліус, З. Вайшенберг, М. Стівєнс.

Низка вчених розглядають питання теленовин, дотримання стандартів та принципів у них як маніпулятивну технологію. Приміром, різні аспекти цього питання вивчали закордонні та українські дослідники Е. Баєгіров, В. Іванов, С. Кара-Мурза, Е. Кондратєв, Б. Крєтов, Ю. Кувшинов, О. Кушніров, Н. Лигачова, А. Моль, М. Присяжнюєк, Х. Проєцаєк, В. Різуєн, С. Смирнов, Р. Харріс, С. Чернєнєко, Г. Шіллєр.

Методи дослідження. Для аналізу новинних програм на предмет дотримання/недотримання стандартів оперативності та актуальності ми використовували загальнонаукові та спеціалізовані методи.

Із загальнонаукових методів було використано метод наукового аналізу, класифікації, типологічний, статистичний, контент-аналізу та інші, які під час аналізу теленовин мали свої особливості.

На початку дослідження було застосовано бібліографічний метод. Він дав можливість з'ясувати ступінь опрацьованості теми у науковому середовищі, окреслити проблему та визначити, чи є робота актуальною сьогодні.

Найбільш широко застосовуваним методом у наукових дослідженнях є метод аналіз. У нашому дослідженні цей метод дозволив виокремити журналістські матеріали (сюжети) для подальшого їх вивчення як самостійного складника телеєфіру. Крім того, порівняльний аналіз дав можливість з'ясувати схожість та відмінність значень і визначень таких термінів, як актуальність та оперативність у медіасфері. Таким чином, аналіз, виокремлення дали змогу використати метод типології зібраного матеріалу.

Метод моніторингу також був використаний як основний спосіб пошуку ієлюстративного матеріалу.

Результати й обговорєння. Українські канали постійно порушують стандарти журналістики, замовчують важливі теми, допускають до єфіру замовні матеріали. Однак найчастіше в рейтингах недотримання стандартів теленовин опиняється державний Перший національний канал.

Згідно з щомісячними моніторингами Академії української преси (АУП), практично всі політичні новини на Першому національному (тут і далі у статті мається на увазі період за 2011–2012 рр.) були незбалансованими, тобто містили одну точку зору (у лютому 2012 р. – 92 %, у сєрпні – 97 %).

Відповідно до моніторингу «Телекритики», найбільша кількість матеріалів суспільно-політичної тематики з ознаками замовності протягом 2012 р. спостєрігалася в новинах на Першому національному телеканалі. Він також став лідєром з порушення стандартів балансу думок, повноти інформації, відокремлення фактів від оцінок та достовірності подання інформації.

Варто розглянути окремі приклади порушення/дотримання стандартів.

14 травня 2012 року Перший національний подає новину про те, що в Донецьку Віктор Янукович відкрив новий термінал аєропорту і перинатальний центр. Тут відзначається порушення стандарту балансу думок, відокремлення фактів від коментарів, достовірності та повноти інформації. Головний акцент робиться на тому, що в заходах брав участь президент, а

не на суті питання безпосередньо. Порухення стандарту підтверджує й продубльований на офіційному сайті каналу матеріал під назвою «У Донецькому аеропорту Віктор Янукович відкрив ще один термінал» (14 травня 2012, 20:18) [2]. В основному випуску новин на каналі «ICTV», у програмі «Факти», новина про це подається під заголовком «У Донецьку відкрили 7 поверхів аеропорту». Акцент на персоні глави держави не робиться. Про Президента мовиться одним реченням: «На презентації був і Президент». Увесь матеріал побудований на описі оснащення нового терміналу. Хоча при цьому на відео всюди фігурує Віктор Янукович із делегацією.

15 травня канал повідомляє про відвідини Януковичем неформального саміту СНД [3]. Журналіст, інформуючи про доволі офіційну тему, виявляє непрофесійність, вживаючи такі загальні оцінні фрази, як «Сам саміт <...> це привід для двосторонніх переговорів». Тут очевидно порушується стандарт відокремлення фактів від коментарів. Також це є порушенням пункту Редакційного статуту про безсторонність у випусках інформаційних програм, згідно з яким репортери не мають права висловлювати суб'єктивну думку. Ведучі й автори інформаційних програм та новин, готуючи матеріал, повинні, безумовно, уникати висловлювання власних емоцій, щоб емоції не стали частиною цього матеріалу. Висвітлюючи конфлікт, співробітники інформаційних служб НТКУ не мають права артикулювати (в тому числі інтонацією, мімікою тощо) свій особистий висновок чи симпатію, щоб аудиторія не робила з програми висновків про особисті погляди ведучих або репортерів на спірні питання [4].

У випуску новин від 15 травня 2012 р., у матеріалі про зустріч Миколи Азарова та віцепрезидента Єврокомісії Кетрін Ештон [5], порушується стандарт повноти інформації. У новинах каналу доволі побіжно і недетально розглядається, що саме обговорювали політичні діячі. Спочатку подається інформація, яка, судячи з усього, повинна надати матеріалу позитивного забарвлення («Глава українського уряду розповів про реформи, які вже проведено в країні – у податковій, митній сферах, а також про ухвалення нового Кримінально-процесуального кодексу.»), і лише потім побіжно зазначається: «Микола Азаров запевнив, що Київ намагається максимально прозоро відповісти на зауваження ЄС» (тут не звертається увага на самі зауваження, бекграунд, а йдеться про серйозні претензії, висунуті ЄС: в 2011 році демократії в Україні стало менше, наголошувалося на збільшенні кількості повідомлень про катування в пенітенціарних закладах). На «ICTV» і ведуча Інна Шевченко, і кореспондент озвучили, що

представники Єврокомісії давали рекомендації, «дороговкази», як діяти Україні. Власне закадрований текст сюжету і починається з того, що саме не вистачає їй для євроінтеграції. І вже після цього йшла інформація про здобутки України на шляху до зближення з Європою.

16 травня Перший національний у випуску новин повідомляє про те, що Апеляційний суд визнав вирок у справі Луценка про позбавлення на чотири роки законним [6]. У матеріалі оминули інформацію про те, на чому саме був побудований захист і чому суд проігнорував аргументи захисту. Натомість журналісти непрофесійно вдаються до таких формулювань, як «Юрія Луценка засудили законно» – саме так розпочинає підводку до сюжету ведуча. Тут очевидні ознаки замовності матеріалу, порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів та неповноти інформації.

У «Фактах» матеріал про це виходить нейтральним та збалансованим за кількістю інформації з боку звинувачення і захисту. Відеосюжет має вигляд БЗ. Ведуча спочатку озвучила вирок апеляційного суду («Юрій Луценко залишиться за ґратами – так вирішив апеляційний суд Києва») та всі аспекти звинувачення, після цього, хоч і не було озвучено причин відмови в апеляції, матеріал детально описує дії родичів і захисників підсудного.

18 травня у випуску «Фактів» та «Новин» подається інформація про створення Конституційної асамблеї [7]. Порушення стандарту збалансованості підтверджує той факт, що спікером в обох матеріалах виступає лише голова новоствореного органу Леонід Кравчук, який критикує опозицію, а тій, своєю чергою, слова в матеріалі не надано. При цьому в «Новинах» сказано, що «опозиція відмовляється брати в ній участь», «Факти» пояснення відмови участі в асамблеї вкладають в уста Кравчука. Також порушено стандарт повноти інформації. Перший національний не згадає інформації про те, що новостворений орган із повноваженнями, якими їх бачать пропрезидентські сили, не передбачений Конституцією країни.

Загалом для Першого національного характерне однобоке висвітлення новин. Приміром, Президент АУП Валерій Іванов зазначає, що у лютому 2011 р. у новинах Першого національного – 100 % синхронів влади, при цьому опозиція не представлена [8].

Такі дані подає сайт «Медіаграмотність», посилаючись на дослідження Академії української преси. У грудні 2010 р. представники влади в середньому мали 70 % часу синхронів у новинах українських телеканалів, 26 % було віддано опозиції, 4 % – іншим політикам. Про це свідчать результати дослідження Академії україн-

ської преси «Моніторинг політичних новин: грудень 2010, лютий 2011 р.». У лютому дисбаланс посилюється: 84 % синхронів представників влади, 14 % опозиції, 2 % решти політиків.

Президент АУП Валерій Іванов зазначив, що особливо викликає стурбованість ситуація на Першому національному: у грудні 2010-го в новинах каналу було 95 % синхронів провладних політиків, у лютому взагалі слова не надавали нікому, крім них.

«Такого рівня уваги до діючих урядовців, 100 % синхронів лише представників влади – за весь період з початку вимірювань у 2002 році не було зафіксовано на жодному українському каналі. Думаю, і суспільству, і менеджменту каналу варто звернути увагу на цю ситуацію», – заявив Валерій Іванов.

У тижневому підсумковому випуску новин від 13 лютого 2011 р. канал подає матеріал про утиски української освіти. У сюжеті Тетяни Мельниченко із самого початку порушується питання закриття шкіл Луганщини і Донеччини, де навчають українською мовою [9]. Тут збалансовано подано погляди і коментарі місцевої влади та батьків, які виступають проти закриття. Однак позиція Міністерства освіти, яке власне і є куратором та фінансовим джерелом реформ, не висвітлена. Про відомство згадують лише наприкінці сюжету в доволі однозначному твердженні: «В Міністерстві освіти не розуміють, чому довкола концепції стільки галасу. Кажуть, це лише стратегічний документ і підкоригувати все можна буде уже на стадії розробки освітніх програм».

У цьому самому сюжеті йдеться про так звану «концепцію літературної освіти», одним із авторів якої названий професор Микола Сулима. Однак авторка про цього героя пише так: «...автор запевняє: після затвердження документа робочою групою в нього хтось самовільно вніс зміни». При цьому кореспондент не робить спроби показати, хто такий цей невідомий «хтось», що свідчить про порушення стандарту повноти інформації. І саме неповноту і вибірковість інформації українській медіатренер Ігор Куляс вважає одним із найбільших гріхів української журналістики. «Маніпуляція громадською думкою з боку журналістів починається саме із селекції інформації: щось повідомляється аудиторії, а щось – ні. Напівправа – це брехня» [10].

У цьому самому випуску новин Перший національний подає матеріал про підвищення цін на гречку. У сюжеті Сергія Сиволапа без будь-якої аналітики та розслідувань подано почергово синхрони всіх причетних до цього питання чиновників (прем'єра Азарова, очільника Чернівеччини Папієва і міністра АПК

Присяжнюка), які обіцяють відшукати правду і вирішити проблему. Тут начебто очевидного порушення стандартів немає, але і роль сюжету цілком номінальна.

Водночас, оскільки це сюжет у підсумковому випуску новин, глядач потребує візуалізації картини, більшої повноти інформації, тобто журналісти могли б показати елементарні графіки: як сіяли гречку за роками, як скорочувалися чи не скорочувалися площі посівів, як змінювалася ціна.

У «Підсумках тижня» 25 березня 2012 р., у матеріалі, що висвітлював мовне питання, порушено стандарт відокремлення фактів від коментарів. Зокрема, це стосується недотримання стандарту в підводці ведучого Андрія Сміяна: «Мовне питання останнім часом якось відійшло на другий план. І політики, і прості українці більше зосередилися на економічних аспектах життя» [11].

Свою непрофесійність журналісти Першого національного показали і в матеріалі про оскарження вироку, який винесли екс-депутату Софіївської райради Дніпропетровської області Олександрю Тарану. У сюжеті йдеться: «Два роки тому посадовець, відпочиваючи біля ставка, посварився з 25-річним чоловіком, який дозволив собі купатися поряд. Таран взяв автомат і розстріляв хлопця впритул на очах у дружини й маленького сина. А потім утік. Суддя визнав такі дії самообороною й дав екс-депутату два роки умовно. Убивцю звільнили просто в залі суду. І це при тому, що звинувачення просило 14 років за ґратами. Що змусило суддю повірити в невинуватість стрілка, можна лише здогадуватись» [12]. Такі висловлювання у журналістському матеріалі неприпустимі і свідчать про некомпетентність журналіста та його неспроможність отримати вдосталь інформації.

У тижневику від 18 вересня 2011 р. тема газового питання висвітлюється із порушенням стандарту повноти інформації. Канал подає неповноцінний сюжет, що складається з повідомлення ведучого та ВМЗ із синхронем Януковича [13]. Наприклад, у розповіді про Ялтинський саміт ведучий озвучив лише кілька загальних фраз, взагалі не згадуючи опозицію. Це приклад замовчування невігідних для влади тем телеканалом, що фінансується коштом платників податків.

Замовчування тем, що також є порушенням стандартів теленовин, – на Першому національному явище звичне. У підсумковому випуску новин від 18 вересня 2011 р. не згадали про такі важливі теми, як стурбованість УЄФА готовністю Харкова до Євро-2012, законодавчу ініціативу нардепа Колесніченка «Про протидію екстремізму», депортацію з України лідера проро-

сійських козаків Храмова, заяву прем'єр-міністра України щодо того, щоб розібрати «трубу» ГТС, попри те, що потім її було спростовано, а також скандал у Харкові навколо трьох опозиційних телеканалів [14].

На контент новин та дотримання стандартів також впливає фінансова залежність. У цьому контексті «грішать» усі телеканали. Наприклад, у матеріалі від 12 жовтня 2012 р. про нобелівського лауреата з хімії журналіст присвячує цілий абзац розповіді про Пінчука: «На томість український бізнесмен і філантроп, завдяки якому з'явився цей сучасний металургійний гігант, Віктор Пінчук на зустрічі із професором Шехтманом наголосив – для нього справа честі – вкласти гроші у розвиток промисловості та, головне, освіти. А те, що найсучасніші методи роботи та освіти запроваджують саме в Дніпропетровську, – не випадковість. Віктор Пінчук корінний дніпропетровець. Як виявилось, Дан Шехтман теж має дніпропетровське коріння. Тож, віддавати найкраще своїй малій батьківщині – те, до чого прагне філантроп. У дитячому садочку, зізнався бізнесмен, він мріяв бути космонавтом, а про інженерну спеціальність замислився лише у 16 років. Сьогоднішнім дітям він радить раніше вивчати точні науки, це обов'язково їм пренесе успіх у житті».

У досліджуваній період також відбулися вибори до парламенту–2012, що дає змогу проаналізувати тенденції щодо дотримання журналістами професійних стандартів та правил під час виборчого процесу. Адже редакції новин у період перевиборчої агітації часто конкурують між собою, але, головне, мають неабиякий вплив на електорат.

Відповідно, зазначимо, що діяльність журналістів загалом і телевізійних зокрема визначається і регламентується низкою документів обов'язкового характеру. Наприклад, Закон України «Про вибори народних депутатів України» встановлює спеціальні норми щодо використання ЗМІ для розміщення матеріалів передвиборчої агітації. Слід зазначити, що найжорсткіше регулювання передбачено для «традиційних» ЗМІ – друкованих видань, телебачення і радіомовлення.

Загалом в Україні новини регулярно дивляться дві третини дорослого населення. Водночас медіатренер Ігор Куляс зазначає, що українська телеаудиторія вже не та, що була раніше: «Радянська звичка сліпо довіряти ТБ залишилась у минулому, оскільки люди не раз мали можливість переконатися, що і телевізор вмie брехати». Через невисокий рівень довіри політичні медіа (на рівні 30 %) як інструмент впливу еліт та чинної влади мають не такий сильний

вплив, який міг би бути. Та все ж згідно з моніторингом «Українське суспільство» Інституту соціології НАН України, в останні десятиліття ЗМІ довіряли менше, ніж церкві та армії, зате більше, ніж президентові, урядові та, тим паче, політичним партіям [10, с. 9].

Крім того, слід згадати Меморандум про стандарти висвітлення виборчої кампанії, до якого Українська гельсінська спілка з прав людини запросила приєднатися українських журналістів. Цей документ був спільно напрацьований експертами громадської організації «Інтерньюз-Україна» та Інституту розвитку регіональної преси.

Як зазначається в меморандумі, «підкреслюючи свою важливу роль в інформуванні виборців для здійснення ними усвідомленого вибору; розуміючи відповідальність та підзвітність перед своєю аудиторією, котра очікує отримати правдиву та повну інформацію; підтверджуючи необхідність дотримання принципів поваги до прав людини, журналісти та працівники засобів масової інформації, включно з онлайн-виданнями, беруть на себе зобов'язання дотримуватись стандартів для справедливого висвітлення виборів народних депутатів України 2012 р». Далі зазначається перелік стандартів, які засновані на принципах різнобічності, об'єктивності, професійності, незаангажованості та гуманізму.

Варто виокремити загальні тенденції висвітлення теми виборів на Першому національному та на «ICTV». Отже, моніторинг новин на цих каналах у період з серпня по жовтень засвідчив такі характерні ознаки:

1. Перший національний відверто демонстрував свої вподобання, віддаючи майже половину часу новин (у тому числі БЗ та сюжетів) повідомленням про Президента, Кабінет Міністрів, владні структури, а також провладні партії, при цьому безпосередньо не виділяючи «Партію регіонів як політичну силу». Таким чином, канал частіше від інших транслює інформацію з офіційних джерел (заяви партій, повідомлення прес-центрів політичних сил). Крім того, Перший національний, крім прихильності партії влади, був відкритий для так званих технічних партій, які відіграють інструментальну роль у виборах. Зокрема, «Новини» повідомляли про діяльність таких сил, як «Україна – Вперед!», Радикальна партія О. Ляшка, «Нова політика», «Зелена планета» і деяких кандидатів-мажоритарників. При цьому інформаційна програма була абсолютно закрита для опозиції, що суперечить не лише загальноприйнятим стандартам журналістики, а й Редакційному статуту каналу [4].

У програмі «Факти» (ICTV), хоч також із перевагою провладних сил (Президента, Кабміну, Партії регіонів) із часткою 56 % у вересні і

47 % наприкінці жовтня, з'являлися різні політичні організації. Найбільше після провладних структур згадується ВО «Батьківщина», за нею – «Удар», потім – «Україна – вперед!», КПУ. Найменше можна було почути в ефірі, що є загальною тенденцією на всіх каналах, про ВО «Свобода».

При цьому, на думку окремих медіаекспертів, причина заниженої уваги каналів до певних партій полягає ще й у тому, що самі партії не вміють створювати дійсно цікавих і вартих уваги інформаційних приводів, натомість хочуть, аби в ефірах лунала їхня пряма агітація.

2. Що стосується уваги до соціологічних досліджень, то Перший національний оприлюднював сумнівні дані маловідомих компаній, які проводили замовні соціологічні опитування, щоб скомпрометувати результати професійних досліджень. Так само моніторинги Держкомтелерадіо, Першого національного показували, що в Україні все відбувається правильно, відповідно до норм.

При цьому «ICTV» використовував дані досить авторитетних і відомих інститутів громадської думки.

3. Переважна більшість новин є незбалансованими (близько 80 %). Збалансованість теленовин – подання подій з кількома поглядами – залишається невисокою протягом усієї кампанії (до 20 %). Загалом така ж тенденція спостерігається і в позавиборчій період. Та все ж деякі канали помітно підвищили показники дотримання цього стандарту. Позитивна динаміка відзначається, зокрема, і на «ICTV» (з 5 до 13 %). А найменш збалансовані новини – на Першому національному, де тільки в 2–3 % усіх повідомлень представлено більше одного погляду на події.

Суттєво покращилася якість новин частини телеканалів, які протягом п'яти тижнів брали участь у проекті «Відкриті новини заради чесних виборів», висвітлення діяльності політичних сил у контексті виборчої кампанії стало більш збалансованим. Наприклад, завдяки цьому рівень балансу на «ICTV» зріс удвічі, але зовсім не змінився на Першому національному.

Серед інших позитивних тенденцій – вирівнювання рейтингів згадування телеканалів «ICTV», «СТБ» та «Нового каналу» до політичних сил і, відповідно, до даних соціологічних опитувань щодо їх електоральної підтримки. Щоправда, традиційно низькою була увага каналів до партії «Свобода» (в середньому – на рівні 3–4 %) та традиційно високою, щоправда, суттєво нижчою, ніж до підписання меморандуму, до партії «Україна – Вперед!» (аж 7 % на каналі СТБ). Також у процесі моніторингу значно поліпшилася ситуація з представленням в ефірах телеканалів партії «УДАР», уваги якій раніше приділялося значно менше.

Комісія з журналістської етики у своїй заяві «Щодо висвітлення виборчого процесу» серед іншого рекомендує журналістам, редакторам, власникам засобів масової інформації не надавати кандидатам, партіям будь-яку перевагу на виборах. Забезпечувати їх справедливе представлення під час проведення круглих столів, дебатів. А також дотримуватися професійних стандартів та солідарності з іншими журналістами [10, с. 168].

Варто порівняти, як проходило висвітлення перебігу виборів – 2012 у випусках новин на прикладі «Фактів» та «Новин». Саме ці два канали в період перевиборчої кампанії найбільше подавали сюжетів про політику загалом і про вибори зокрема. Зокрема, за інформацією АУП, у перший тиждень жовтня 30% повідомлень новинних програм стосувалися політичних подій в Україні, що майже стільки ж, що й у перший тиждень вересня (28 %). Найбільше їх на Першому національному (47 %) та ICTV (46 %). Усі повідомлення про політичні новини на Першому національному були з однією точкою зору. «Найчастіше про вибори говориться на «ICTV» (33 %), Першому національному (29 %) та «TVi» – 27 %» [15].

У програмі «Факти» від 22 вересня 2012 р. надано слово двом політикам від опозиції. У Полтаві представник «Об'єднаної опозиції» Арсеній Яценюк виступає з обіцянками скасувати всі VIP-пенсії, говорить про податки та прожитковий мінімум. У Луганську Віталій Кличко («УДАР») робить заяву про те, що на виборах уже почалися фальсифікації, зокрема не надано можливості представникам від партії бути в окружних виборчих комісіях. Натомість на Першому національному у випуску новин про жоден виступ опозиції не згадується.

Журналісти традиційно приділяють мало уваги роботі дільничним та територіальним виборчим комісіям. Про це зазначають укладачі праці «Засоби масової інформації: професійні стандарти, етика та законодавчі норми», в якому виділено розділ для огляду коректного висвітлення виборчого процесу. Натомість журналістам варто показувати, що саме від людей у комісіях залежить, чи вибори пройдуть чесно та прозоро.

У випуску «Фактів» від 24 вересня 2012 р. виходить сюжет про фальсифікації під час жеребкування до окружної комісії, що призвело до скандалу. У цей самий день на «ICTV» – матеріал про те, що Кличко готує до виборів максимальну кількість спостерігачів. У «Новинах» (Перший національний) про ці факти матеріалу немає. Немає про це повідомлення навіть на сайті.

У ранковому випуску «Фактів» від 25 вересня 2012 р. виходить сюжет про те, що за місяця

до виборів ЦВК змінює правила голосування: «Людам дозволили голосувати лише у межах округу за місцем прописки. Тобто на вибори доведеться їхати додому». Водночас на Першому національному жодного повідомлення з цього приводу не було.

В останній місяць передвиборної кампанії – у жовтні 2012 р. – найбільше «джинси» у теленовинах зафіксували на Першому національному. Найбільше матеріалів з ознаками замовності або цензури у жовтні розмістив Перший національний канал, на другому місці – ТРК «Україна». Про це йдеться в узагальненому моніторингу за жовтень 2012 р. матеріалів суспільно-політичної тематики в теленовинах, який провела «Телекритика».

Автори моніторингу заявляють, що протягом звітного періоду на каналах продовжувала збільшуватися кількість матеріалів про суб'єктів виборчого процесу з ознаками замовності.

Переважно це були матеріали про провладні політичні сили, окремих кандидатів, а також про «декоративну» опозицію – КПУ, «Україна – Вперед!», партію Ляшка тощо.

«Джинсових» матеріалів на бізнес-тематику за жовтень майже не було, лише на каналах групи Пінчука протягом тижня транслювалися поодинокі сюжети про захід Фонду його імені.

У матеріалах із ознаками замовності канали переважно порушували стандарти балансу думок, повноти інформації, відокремлення думок від фактів, достовірності подання інформації та ін. Лідером у порушенні цих стандартів є Перший національний. Найменше порушень знайшли на «5 каналі».

Висновки. Отже, дослідження дає можливість зробити певні теоретичні і практичні висновки:

1. Теленовини на Першому національному каналі як у щоденних, так і в підсумкових випусках новин виходять в ефір із суттєвими порушеннями європейських стандартів. Характерною ознакою також є замовність журналістських матеріалів та замовчування проблемних тем. Саме тому назвати Перший національний досліджуваного періоду «українським» дуже складно. Адже, як зазначає в одному зі своїх записів у блозі Олексій Мазур, він занадто зро-

сійщений, радянізований, совковий. А ще – вкрай біло-блакитний. Якщо пояснювати це тим, що йдеться про місію саме державного телеканалу, постає логічний акцент: адже канал ДЕРЖАВНИЙ, а не ВЛАДНИЙ. А держава – це не лишень Янукович, Азаров та Партія регіонів. На той момент НТКУ демонструє зразково-показові приклади придворної журналістики. Парадоксальним також видається те, що на державному телеканалі є як українське, так і російське мовлення.

2. Телеканал «ICTV» загалом та інформаційна програма «Факти» зокрема відзначаються більш структурованим підходом щодо висвітлення як політичних тем, так і виборчої кампанії. У програмі дотримано високих стандартів мовлення та чистоти мови. Відповідно до рейтингів та оглядових матеріалів тих чи інших медіаорганізацій, які слідкують за дотриманням стандартів новин, «Факти» мають кращі показники порівняно з Першим національним.

3. Обидва канали припускалися порушень стандартів висвітлення виборів–2012. Та часто канали необґрунтовано звинувачують в агітації за певних кандидатів: наприклад, через матеріал із прес-конференції, яку організувала партія чи кандидат. Тому, щоб грамотно реагувати в таких ситуаціях, слід, по-перше, чітко розуміти визначення агітації. Це «здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата у депутати або партію – суб'єкта виборчого процесу» (ст. 66 ЗУ «Про вибори народних депутатів»). Тому, якщо матеріал ЗМІ не має на меті спонукати, то це діяльність з інформаційного забезпечення, а не агітація.

4. Однак журналістам, щоб уникнути претензій чи звинувачень, необхідно дотримуватися основного правила (та професійного стандарту) – щодо збалансованого висвітлення процесу виборів. Згідно з законом, коментарі всіх партій та кандидатів щодо подій, пов'язаних із виборами, повинні висвітлюватися збалансовано. В ІРПП радять застосовувати такі критерії для визначення цього балансу: по-перше, мають бути однакові критерії щодо обсягу коментарів, часу та форми їх подання (відповіді на однакові питання стосовно теми).

<http://1tv.com.ua/uk/news/2012/05/14/20961>. – Дата доступу: 08.09.2013.

3. *Моніторинг* політичних новин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/upload/1350978944112news.pdf>. – Дата доступу: 08.09.2013.

4. *Редакційний статут* Національної телекомпанії України [Електронний ресурс] // Перший національний канал: [сайт]. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/uk/about/statut>. – Дата доступу: 13.09.2013.

Джерела і література

1. *Вайшенберг З.* Журналістика та медіа : довідник / Зігфрід Вайшенберг, Ганс Й. Кляйнштойбер, Бернгард Пьорксен / перекл. з нім. П. Демешко та К. Макеев ; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. – К. : ЦВП, АУП, 2011. – 529 с.

2. *У Донецькому аеропорту* Віктор Янукович відкрив ще один термінал [Електронний ресурс] // Перший національний: [сайт]. – Режим доступу:

5. *Микола* Азаров та віце-президент Єврокомісії Кетрін Ештон обговорили європерспективи України. [Електронний ресурс] // Перший національний: [сайт]. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/uk/news/2012/05/15/21040>. – Дата доступу: 02.10.2013.

6. *Апеляційний* суд Києва визнав, що Юрія Луценка засудили законно до 4-х років позбавлення волі [Електронний ресурс] // Перший національний: [сайт]. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/uk/news/2012/05/15/21040>. – Дата доступу: 02.10.2013.

7. *Зміни* до Конституції можуть внести вже до кінця 2014 року [Електронний ресурс] // Перший національний: [сайт]. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/uk/news/2012/05/18/21234>. – Дата доступу: 08.09.2013.

8. *Доступ* до медіа: вибори 2012 : аналітичний звіт / за ред. Н. В. Костенко та В. Ф. Іванова. – К. : АУП, ЦВП, 2012. – 72 с.

9. *Як українські* тележурналісти маніпулюють громадською думкою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://video.telekritika.ua/show/masterclass/1002-iauk_ukrayinski_telezhurnalisti_manipulujut_gromadskoju_dumkoju_01.06.2012. – Дата доступу: 11.11.2013.

10. *Іванов В.* Практикум із журналістської етики : навч. посіб. / В. Ф. Іванов, С. В. Штурхецький ; за ред. проф. В. Ф. Іванова. – К. : видавець О. Зень, 2012. – 320 с.

11. *Як вирішити* мовну дилему в Україні? [Електронний ресурс] // Перший національний [сайт]. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/uk/news/2012/03/25/18465>. – Дата доступу: 05.09.2013.

12. *Прокуратура* оскаржуватиме вирок екс-депутату Софіївського району Дніпропетровської області Олександру Тарану [Електронний ресурс] // Перший національний: [сайт]. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/ru/news/2012/03/25/18469>. – Дата доступу: 15.10.2013.

13. *У новинах* Першого національного – 100 % синхронів влади, опозиція не представлена [Електронний ресурс] // Медіаграмотність: [сайт]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/1803>. – Дата доступу: 08.09.2013.

14. *Цього тижня* гаряча газова тема отримала продовження [Електронний ресурс] // Перший національний: [сайт]. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/uk/news/2011/09/18/8135>. – Дата доступу: 8.09.2013.

15. *Моніторинг* політичних новин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/upload/1350978944112news.pdf>. – Дата доступу: 12.11.2013.

Reference list

1. *Vaishenberh Z.* Zhurnalistyka ta media : dovidnyk / Zihfrid Vaishenberh, Hans I. Kliainshtoiber, Bernhard Porksen / perekl. z nim. P. Demeshko ta K. Makieiev ; za zah. red. V. F. Ivanova, O. V. Volosheniuk. – K. : TsVP, AUP, 2011. – 529 s.

2. *U Donetskomu* aeroportu Viktor Yanukovych vidkryv shche odyn terminal [Electronic resource] // Pershyi natsionalnyi: [sait]. – Reference: <http://1tv.com.ua/uk/news/2012/05/14/20961>. – Accessed: 08.09.2013.

3. *Monitorynh* politychnykh novyn [Electronic resource]. – Reference: <http://www.aup.com.ua/upload/1350978944112news.pdf>. – Accessed: 08.09.2013.

4. *Redaktsiinyi* statut Natsionalnoi telekompanii Ukrainy [Electronic resource] // Pershyi natsionalnyi kanal: [sait]. – Reference: <http://1tv.com.ua/uk/about/statut>. – Accessed: 13.09.2013.

5. *Mykola* Azarov ta vitse-prezydent Yevrokomisii Ketrin Eshton obhovoryly yevroperspektyvy Ukrainy. [Electronic resource] // Pershyi natsionalnyi: [sait]. – Reference: <http://1tv.com.ua/uk/news/2012/05/15/21040>. – Accessed: 02.10.2013.

6. *Apeliatsiinyi* sud Kyieva vyznav, shcho Yuriia Lutsenka zasudyly zakonno do 4-kh rokiv pozbavlennia voli [Electronic resource] // Pershyi natsionalnyi: [sait]. – Reference: <http://1tv.com.ua/uk/news/2012/05/15/21040>. – Accessed: 02.10.2013.

7. *Zminy* do Konstytutsii mozhut vnesty vzhe do kintsia 2014 roku [Electronic resource] // Pershyi natsionalnyi: [sait]. – Reference: <http://1tv.com.ua/uk/news/2012/05/18/21234>. – Accessed: 08.09.2013.

8. *Dostup* do media: vybory 2012 : analitychnyi zvit / za red. N. V. Kostenko ta V. F. Ivanova. – K. : AUP, TsVP, 2012. – 72 s.

9. *Iak* ukraïnski telezhurnalisti manipuliuiut hromadskoiu dumkoju [Electronic resource]. – Reference: http://video.telekritika.ua/show/masterclass/1002-iauk_ukrayinski_telezhurnalisti_manipulujut_gromadskoju_dumkoju_01.06.2012. – Accessed: 11.11.2013.

10. *Ivanov V.* Praktykum iz zhurnalistskoi etyky : navch. posib. / V. F. Ivanov, S. V. Shturkhetskyi ; za red. prof. V. F. Ivanova. – K. : vydavets O. Zen, 2012. – 320 s.

11. *Iak* vyrishyty movnu dylemu v Ukraini? [Electronic resource] // Pershyi natsionalnyi [sait]. – Reference: <http://1tv.com.ua/uk/news/2012/03/25/18465>. – Accessed: 05.09.2013.

12. *Prokuratura* oskarzhuvatyme vyrok eks-deputatu Sofiiivskoho raionu Dnipropetrovskoi oblasti Olexsandru Taranu [Electronic resource] // Pershyi natsionalnyi: [sait]. – Reference: <http://1tv.com.ua/ru/news/2012/03/25/18469>. – Accessed: 15.10.2013.

13. *U novynakh* Pershoho natsionalnogo – 100 % synkhroniv vlady, opozytsiia ne predstavlena [Electronic resource] // Mediahramotnist: [sait]. – Reference: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/1803>. – Accessed: 08.09.2013.

14. *Tsoho* tyzhnia hariacha hazova tema otrymala prodovzhennia [Electronic resource] // Pershyi natsionalnyi: [sait]. – Reference: <http://1tv.com.ua/uk/news/2011/09/18/8135>. – Accessed: 8.09.2013.

15. *Monitorynh* politychnykh novyn [Electronic resource]. – Reference: <http://www.aup.com.ua/upload/1350978944112news.pdf>. – Accessed: 12.11.2013.

Подано до редакції 15. 04. 2015 р.

Сорока В. Н.

Проблемы соблюдения европейских стандартов в теленовостях (на примере выпусков новостей Первого национального канала и «ICTV»).

РЕФЕРАТ. В статье осуществляется обзор и анализ современных тенденций внедрения европейских стандартов журналистики на украинском телевидении в целом и на телеканалах ICTV и «Первый национальный» в частности. Также сравнивается теоретическое и практическое понимание этими медиаредакциями стандартов тележурналистики.

Автор подробно анализирует основные, ключевые этапы, составляющие, особенности процесса внедрения журналистских стандартов на телеканалах. Среди прочего выделяются также средства саморегуляции в СМИ как проявление одного из этапов становления европейских стандартов в украинском информационном пространстве (редакционные уставы, кодексы этики, профессиональные практикумы и т. д.). В работе также дается анализ выпусков новостей и отдельных материалов на предмет соблюдения европейских стандартов журналистики в теленовостях.

Ключевые слова: стандарты, телевидение, мониторинг, нарушение стандартов, замалчивание.